

SVERIGE INFÖR EUROPA

Av professor *GUNNAR HECKSCHER*

ÄNNU VID tiden för andra världskriget var den vanliga inställningen till utrikespolitiska frågor i Sverige hos den stora allmänheten närmast isolationistisk. Man betraktade det som en lycka att leva i ett land som var så litet och så avlägset att det inte behövde föra någon utrikespolitik. Man räknade med att den traditionella svenska neutraliteten skulle vara tillräcklig för att vi skulle få leva i fred och slippa blanda oss i besvärliga, ofta omoraliska internationella intriger. Och dessutom hade man en allmänt skeptisk och negativ inställning till utlänningar, som förmodades vara mera fördomsfria, om också kanske listigare än svenskarna.

Under tiden efter 1945 har den inställningen undergått en stark förändring, särskilt hos ungdomen. Det svenska folket har blivit mera utåtriktat, mera medvetet om att händelserna i världen berör också oss. Det har många olika orsaker. En av dem är att Sverige blivit ett exportland, vars ekonomi till utomordentligt stor del beror av ekonomiska förbindelser med andra länder. En annan är det växande kulturutbyte, där de moderna kommunikationsmedlen, icke minst te-

levisionen, spelar en betydande roll. Och viktigt är slutligen också det rent personliga utbytet mellan länderna. Svenskarna reser mer än de någonsin gjort, och medan det för fyrtio år sedan var ett undantag att träffa någon som varit utomlands är det nu åtminstone i de yngre generationerna snart sagt svårt att finna någon som inte varit det. Med flyg, buss, bil och motorcykel, eller helt enkelt »på tummen», reser svenska folket ut i Europa. Utländska turister besöker också Sverige i mycket stor utsträckning. Hela den xenofobi som förut var så vanlig är på god väg att försvinna.

Det är nu knappast längre fråga om tvekan mellan isolering och utlandskontakter, utan snarast om hur långt ut i världen kontakterna skall sträcka sig. En och annan söker sig till den motsatta ytterligheten och koncentrerar sitt intresse på avlägset liggande länder och på folk inom andra kulturkretsar. Men detta måste ändå förbli undantag. I stort sett är det kontakterna med de fria folken i Europa, som spelar någon roll för oss, och därför kan man i dag på ett helt annat sätt än bara för tjugofem år sedan tala om att ett Europamedvetande

åtminstone håller på att växa fram hos den svenska allmänheten.

Betyder detta bara att vi passivt, abstrakt godtar grundsatsen om vårt folks nära anknytning till andra folk i Europa, eller har det en mera positiv, praktisk innebörd? Naturligtvis finns det här som eljest åtskilligt av lojhet — vilket folk skulle kunna svära sig fritt därifrån? — men man kan ändå räkna med att det inte kommer att stanna där. Svensken börjar bli medveten om att de nya, vidare kontaktmöjligheterna ställer krav också på oss. Svenskens nationella stolthet (som verkligen existerar!) kräver ett positivt svenskt bidrag till Europa på olika områden: kulturellt, ekonomiskt och politiskt.

Enklast är det att förklara innebörden på det *kulturella* området. I ovanligt hög grad har den svenska kulturutvecklingen under ett halvt årtusende präglats av inflytanden utifrån. På 1500- och 1600-talen kom de särskilt från Tyskland och betingades till stor del av samhörighetskänslan mellan protestantiska länder, som kämpade för sin religiösa frihet. Under 1700-talet, när den kampen redan var vunnen, var de franska inflytandena i Sverige så dominerande, att exempelvis den svenske konungen Gustaf III skrev sitt namn på franskt sätt och ofta uttryckte sig bättre på franska än på svenska. Under samma period var också den svenska litteraturen, konsten och

teatern helt präglade av franska förebilder. Början av 1800-talet förde med sig nya tyska inflytanden, som mot århundradets slut och under 1900-talet lämnade plats för en allt starkare anknytning till den anglosachsiska kulturkretsen.

Modernt svenskt språk och modern svensk kultur bevarar spår av alla dessa växlande inflytelser. Vår kultur är i hög grad eklektisk, och det är därför i vårt land lättare än på många håll att sammanknyta det nationella kulturlivet med andra europeiska inslag, som redan tidigare på olika sätt satt sin prägel på vår tillvaro. De praktiska konsekvenserna härav innebär många olika ting. En mycket stor del av den svenska allmänheten läser utländsk litteratur, vanligen i översättning, ser på utländsk film och lyssnar till utländsk musik minst lika gärna som man tar del av inhemska kulturprodukter. Kraven på språkkunskaper är höga: en svensk student har vanligen studerat alla de tre språken engelska, franska och tyska under sammanlagt åtta år innan han kommer till universitetet, och numera får alla svenska barn i skolan undervisning i minst ett eller två främmande språk. Svenskar studerar utomlands i mycket betydande utsträckning, och så långt språksvårigheterna medger det tar vi också gärna och villigt emot utländska studenter i vårt land.

De *ekonomiska* sammanhangen utgör idag det stora diskussions-

ämnet. För åttio år sedan var Sverige ett underutvecklat land. För närvarande har svenska folket den högsta genomsnittliga levnadsstandarden i Europa och den näst högsta i världen. Bakom denna välståndsutveckling ligger framför allt Sveriges förvandling till exportland. Här tillverkas varor som andra vill köpa till priser som andra vill betala, och en i stort sett liberal handelspolitik tillåter oss också att i stor utsträckning köpa andra folks produkter och låta dem ingå som ett naturligt moment i välståndssamhällets konsumtion.

Den svenska utrikeshandeln, både export och import, innebär till $\frac{2}{3}$ ett varuutbyte med andra västeuropeiska länder. Vi har ett importöverskott i förhållande till EEC-länderna, ett exportöverskott i förhållande till England och vissa andra länder utanför EEC. Vi har också ett ingalunda betydelselöst handelsutbyte med den amerikanska kontinenten, medan däremot handelsförbindelserna med kommunistblocket och med de nya länderna utanför Europa har skäpligen blygsam omfattning.

Det är uppenbart att Sverige därför har starkt intresse i ett livligt handelsutbyte. Detta utgör grunden för vårt välstånd. Det är länge sedan det uppfattades såsom någon huvuduppgift för svensk handelspolitik att skydda den egna marknaden. Undantaget är hos oss liksom överallt annars jordbruket, där särskilda omständigheter, främst

kanske behovet av tryggad livsmedelsförsörjning vid krig eller avspärrning, lägger hinder i vägen för fri handel. Men det förtjänar att hållas i minnet att den svenska jordbrukspolitiken efter kriget, till skillnad från vad som varit fallet nästan överallt annars i Europa, inriktats på medveten begränsning av jordbruksproduktionens omfattning till vad som är betingat av försörjningshänsyn och särskilda sociala omständigheter. Det svenska jordbruket har genomsnittligt hög produktivitet, framför allt därför att rationaliseringen drivits tämligen långt, men produktivitetshöjningen har icke fått ge anledning till någon ökning av den samlade produktionen.

Det sägs ibland utomlands att Sverige »tjänar på» sitt handelsutbyte. Det är ett föråldrat, merkantilistiskt betraktelsesätt. Ett väl organiserat handelsutbyte innebär en arbetsfördelning mellan folken, till lika stor fördel för både köpare och säljare. Om Sverige har intresse av friare handelsutbyte med andra europeiska länder, är det därför att vi med dessa delar intresset för en ekonomisk utveckling i Europa, vilken inte kan möjliggöras därförutan.

Svårast är det utan all fråga att klargöra vad som ligger i Sveriges *politiska* anknytning till Europa. Det är svårt bl. a. därför att »neutraliteten» i den inrikespolitiska diskussionen på något sätt blivit en helig ko, ett begrepp som aldrig

får diskuteras eller analyseras utan bara åberopas utan vidare resonemang — gärna för att misstänkliggöra en politisk motståndare. Vågar man ställa frågan realistiskt får den följande innebörd. Kan det påstås att ett land som Sverige, som håller sig utanför NATO, verkligen visar medvetande om det ansvar som följer med en europeisk anknytning till det politiska området? Svaret på frågan är ja, utan varje tvekan, men det krävs en relativt ingående förklaring för att sammanhanget skall bli begripeligt.

Först några ord om terminologin! Det är på många sätt missvisande att tala om »den svenska neutraliteten» i våra dagar, trots att uttrycket av inrikespolitiska skäl då och då begagnas. Den officiella beteckningen för svensk utrikespolitik är en annan: »alliansfri politik i fred, syftande till neutralitet i händelse av krig». »Neutral» är man inte i fredstid, om man inte som Schweiz eller Österrike, eller Förenta Staterna fram till 1940, genom internationella överenskommelser eller inhemska lagstiftning bundit sig att iakttaga neutralitet. Några sådana bindningar existerar inte för Sveriges del. Framför allt innebär den svenska utrikespolitiken ingalunda någon likgiltighet inför världspolitikens utveckling, inför striden mellan frihetens och tvångets krafter. Det är olyckligt att tala om neutralitet, därför att uttrycket

felaktigt kan komma att likställas med neutralism.

Men den svenska utrikespolitikens karaktär måste ses i ett ännu vidare sammanhang. Ännu i våra dagar finns det en benägenhet att betrakta utrikespolitiken som ett spel, där olika länder och folk flyttas som brickor på ett schackbräde, och där kriget eller hotet om krig är ett normalt instrument i förhållandet dem emellan. Det betraktelsesättet härrör från kabinetspolitikens tidsålder på 1600- och 1700-talen. I grunden är det emellertid föråldrat. Ett modernt krig är inte något godtagbart instrument i förhållandet mellan folken, och kabinetspolitiken är på väg att försvinna för att ersättas av politisk organisation, som inte betyder allianser av den gamla typen, utan dels en världsomfattande sammanslutning (Förenta Nationerna), dels regionala sammanslutningar av länder och folk i närliggande områden.

För kabinetspolitikens betraktelsesätt var man antingen krigförande (eller potentiellt krigförande) eller neutral. Neutraliteten motiverades i själva verket just av de former för internationellt umgänge, där krig och krigshot ingick som normala moment. Den betydde att man inte ville vara med i det spelet, och neutralitetsprincipen hävdades av Sverige för första gången redan på 1700-talet. När de sista spåren av kabinetspolitik i internationella relationer försvun-

nit och ersatts med en ändamålsenlig organisation, som utesluter krigiska förvecklingar, då finns det inte heller längre något behov att vara neutral. Men ännu har vi långt att gå innan det målet är uppnått.

Det är mot den bakgrunden man har att se den svenska utrikespolitiken. Den betingas av dagens situation och av Sveriges speciella läge. Det betyder inte att den är tillfällig. Den kommer tvärtom av allt att döma att äga bestånd så länge de grundläggande förutsättningarna icke förändras. Men inte heller är den motiverad av några allmänna moraliska överväganden. Den betyder helt enkelt att Sverige av olika skäl inte ser någon anledning att delta i ett spel med kriget som insats.

Den svenska alliansfriheten är inte riktad mot Europa, utan tvärtom är den ett positivt, fredsbevarande moment i Europas politiska och strategiska jämviktsläge. Den utgör ett bidrag till Västeuropas säkerhet. Den svenska östgränsen är lika lång som hela NATO:s östgräns i Europa. Om man skulle vända Sverige upp och ner kring landets sydspets skulle man hamna nere i södra Italien. Inte heller är gränsen särskilt väl skyddad av naturen: den erbjuder många angreppspunkter över både land och vatten. Sverige har tagit på sig uppgiften att söka uppehålla freden vid den gränsen, och svenska folket betalar också priset för sin

särskilda utrikespolitik genom att självt, utan bidrag från någon annan, betala kostnaderna för dess försvar. Naturligtvis har det försvaret begränsad omfattning, men det förtjänar dock antecknas att det svenska flygvapnet har ungefär samma styrka som det franska, att den svenska flottan visserligen inte bygger på artillerifartyg utan på mindre enheter men bl. a. innefattar ett rätt betydande antal ubåtar, och att den svenska armén kan mobilisera ett icke föraktligt antal divisioner inom några få dagar. Genom detta försvar och genom politikens utformning gör vi vad vi kan för att hålla vår gräns pacificerad, och därigenom kan vi också efter måttet av vår förmåga bidra till att Finlands folk, vars militära försvarsmöjligheter i dag är ringa, får behålla sin politiska och medborgerliga frihet.

Detta är enligt vår mening en insats till förmån för Europas politiska styrka, väsentligt större och viktigare än vad det skulle vara att ansluta Sverige till en militärpolitisk allians. Sådana kan vara väl motiverade för länder i ett annat läge än vårt, men de skulle ha svårare än vi att bevara freden utefter gränsen och att tillgodose strävandena att låta Finland behålla sin frihet. Långtifrån att vara riktad mot Europa eller att bygga på egoistisk slöhet är den svenska utrikespolitiken tvärtom det bästa bidrag vi är i stånd att lämna till Europas sak. Även politiskt tillhör

Sverige Europa, om också uttrycket för vår samhörighet blir ett annat än det vanliga, så länge kabinettspolitiska moment lever kvar i de mellanfolkliga relationerna i vår världsdel.

I dag mer än någonsin kan Sveriges ställning sägas ligga inom ett system av koncentriskt cirklar. Vi har en stark nationell känsla, men den hindrar oss inte att erfara stark samhörighet med våra grannar, de andra nordiska länderna. Liksom dessa tillhör vi, mer och mer medvetet, ett vidare europeiskt sammanhang. Men vi anser inte detta Europa stå i motsats mot universiella enhetssträvanden, utan finner tvärtom där en väg att komma längre. Det gäller på det kulturella området, därför att vi tror att svensk kultur kan göra en insats i Europa och att europeisk kultur kan göra en insats i världen. Det

gäller på det ekonomiska området: det Europa, till vilket vi strävar efter att få ansluta oss, är inte ett avskilt, protektionistiskt ekonomiskt system utan ett Europa med öppen ekonomi och växande handelsutbyte med hela världen. Det gäller politiskt: genom vårt bidrag till stabilisering av läget i vårt hörn söker vi medverka till fred och frihet i Europa och därmed också till att minska krigshotet i världen.

Sverige tillhör Europa, och svenska folket har också sin uppfattning om hur den framväxande europeiska enheten bör vara beskaffad. I vad mån medvetandet om de europeiska sammanhangen fortsätter att växa liksom hittills beror av det gensvar det möter på andra håll i vår världsdel, inte minst i den franska kulturkretsen, med vilken vi sedan gammalt har så mycket gemensamt.